

הכתב והקבלה בראשית פרק יח פסוק א

וירא וירץ. התעוררו המפרשים על כפל מלת וירא ועל יתור מפתח האהל, דכשהיה יושב בפתח האהל ידענו כשרץ לקראתם מפתח האהל היה, ויראה שהודיענו הכתוב בזה ענין גדול להוראת הפלגת זריזותו אל קבלת פני האורחים, שלא במרוצתו לקראתם לבד הראה חשקו וחפצו הנמרץ לקבלת פניהם, אף גם זאת עשה שבכל פסיעה ופסיעה היה רואה ומביט בשמחה גדולה עד בואו אליהם, כדרך הולך אל עיר אשר שם מקום מחוז חפצו שעיניו לא תשבענה מלהביט מרחוק מקום מחוז חפצו כי בכל פסיעה ופסיעה תתגדל השמחה בלבו להתקרב אליו, ועז"א וירא וירץ לקראתם מפתח האהל כלומר הראייה והריצה לקראתם שתיהן התחברו יחד אצלו בעמדו מפתח האהל

לומדים זריזות מאברהם אבינו, שנראה בעקדה. דבר א' לעשות חסד. דבר שני לעשותו בזריזות, שכמעט אפשר להפסיד שכר המצוה אם עושה בעל כורחו ועצלות. זריזות הוא חלק גדול וחשוב של מצוה, שמראה אהבתו לה' לעשות רצונו.

הכתב והקבלה בראשית פרק כ פסוק יז

(יז) ויתפלל. שם תפלה נגזר לרש"פ מן פלל שהוראתו חתוך פסק דין בין צדדי הטוענים, ועיקר שרשו שתי אותיות שממנו מלת פלה שהוראתו ברירה והבדל בין הצדדים כמו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל. ומזה נגזר שם פלל להוראת הברירה המחשבת, וזה, כשיזדמנו לאדם ב' דברים מתחלפים או דבר וסותרו שבהשקפה ראשונה הוא נדון בנפשו אם לאחוז בזה או בזה, הנה בעודו נושא ונותן בשיקול דעתו אז עדיין מחשבותיו מעורבות בו כל עוד שאין לזו על זו שום הכרעה, אמנם כשנותן אחר העיון הכרעה לאחת מן המחשבות המדיינות זו עם זו ונטה לצד אחד מהן, אז יפול על הענין לשון פלל, כלומר שהפלה בין צדדי הטוענים העיוניים שהוברר האחד מכל השאר, ובא בכפל הלמ"ד להפלגה דהיינו ברירה מוחלטת שאין שם עוד איזה ספק וערבוב הרעיון. ומזה ראה פניך לא פללתי, פי' שלא נתתי שום הכרעה ופיסוק דין במחשבות שאראה פניך עוד, ונתן בפלילים, הוא שם תאר לדיינים ע"ש שעושים פלילה והבדלה בין טוען ונטען, וב"ת בפלילים הוא ב"ת על פי, כמו בדבר ה' שמים נעשו, והיינו שיתן ענשו עפ"י פסק הדיינים, וכ"ה כל ענין פלילים שבמקרא. ומזה נגזר שם תפלה, והיינו בקשה שיבקש האדם את בוראו שיהיה נזקק לדינו ויעשה לו פלילה בינו ובין רוע מזלו הנשפט אתו, כי כשהאדם נתון בצרה וענין רע הרי הוא כאלו מתעצם בדין עם אותו הענין אם לנצח אותו או להתנצח ממנו והנה הוא מוסר דינו לשמים ועושה את הבורא ב"ה השליט על שניהם לדיין, ומסדר את טענותיו ומציע זכיות שבידו נגד הצד שכנגדו, ולבו נכון ובוטח שתהיה הכרעת דינו לכף זכות כפי מה שהוא משער שטענותיו וזכיותיו טובים ונכוחים, כי כל תפלה היא בקשה שיש עמה טענה (לפי שנגזר מן פלילים שהוראתו על פסוק דין הנעשה עפ"י דיינים), ומזה תפלות אברהם ומשה ע"ה, השופט כל הארץ לא יעשה משפט, למה יאמרו מצרים, זכר לאברהם, ושמעו מצרים כי העלית, ואמרו מבלתי יכולת, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, בכל אלה בא המתפלל בטענה ודין ודברים כאומר שהזכות מתחייב מצד היושר, והוא מעורר את מדת ישרו של הקדוש ברוך הוא. היוצא לנו שהנרצה בלשון תפלה בקשת האדם מבוראו שיעשה פלילה בין האדם המבקש ובין המערכה הטבעית ומזלו הגרוע שהוא צד שכנגדו. ובא שם תפלה בפעלים תמיד בהתפעל, והיינו התעוררות הנפש והתפעלותה על בקשת מעשה

הפלילה מהשם ב"ה, ונמצא בכמו זה הרבה לשונות מורות על חפץ האדם שיעשו לו אחרים איזה דבר ומונחות על אופן כאילו היה הוא בעצמו פועל הדבר, כמו ובמה יתרצה זה אל אדוניו (ש"א כ"ט) כלומר איזה מעשה יעשה שירצהו אדוניו. ועוד הרבה כמו זה ורובם בהתפעל כמו והתגלח, נראה פנים. והנה אמרו (סנהדרין מ"ד) ויעמוד פינחס ויפלל ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו. באמת גם ויתפלל הוא לשון עשות פלילה, אלא שבהתפעל מורה על התעוררות אל עסקי פלילה שעושים אחרים, ובקל מורה על הפלילה שיעשה הוא עצמו, וכשיאמר ויפלל ולא יתפלל שהיה נשמע שביקש מן השם לעשות פלילה, מגיד שעשה הוא עצמו פלילות, שהמעשה ההוא שעשה מפי עצמו נחשב לו שעשה פלילות עם קונו. ועמ"ש ר"פ ואתחנן.

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק א

נסה את אברהם. אמרו המפרשים שאין המכוון בנסיון זה ענין בחינה לדעת מה שלא היה מקודם, כי לפניו ית' כל הדברים העתידיים להיות גלויים מקודם, אבל ענינו שהביא את אברהם לעשות דבר קשה ונפלא, כי גם השלם בתכלית השלמות והיראה בכח, אם בא לידי נסיונות קשות וחזקות והוא מנצח אותם וגובר עליהם בפעל, תגדל מעלתו וערכו בעבור התאמצות כחותיו בפעל להתגבר עליהם, ופעולת העקידה אף שלא הוסיפה ידיעה ובירור ספק בעצם המנסה, הלא הוסיפה שלמות וערך במנוסה, שהתעצם במדה גדולה זאת ותגדל שכרו, ולפי זה תרגום נסה, ולרבותינו נסה גדלו כנס הזה (ב"ר), וכ"א במכדרשב"י (ויקרא דח"י) כד"א ואל אמים ארים ניסי, פי' לשון התרוממות, כענין כנשוא נס הרים תראו, כי הפעל הנפלא הלזה שעשה אברהם בדבר ה', עומד לנס עמים כדגל רם ונשא, אליו כולם ידרושו ויביטו אחריו, כי אחר שהעיד הקדוש ברוך הוא בתורתו על המעשה הנפלא הלזה, עדות ה' נאמנה וכל בני אדם מודים ומאמינים באמתות הספור הזה, כאלו בעינינו ראינו את המעשה כי נורא הוא, ובזה אברהם כדגל ונס לכל העולם ללמוד ממנו להתדמות אליו לעבוד את ה' בכל לבבינו ובכל נפשינו כמו שעשה אברהם; ולפי"ז יתורגם נסה; ויש ליתן תבלין לזה, כי עיקר הוראת שם נס הוא אות וסימן, כי תרגום ונשא נס לגוים (ישעיה ה') ויזקף אות, עד מתי אראה נס (ירמיה ד') תרגומו סימן, וכ"כ רש"י שם בישעיה, ויהיה לנס (פינחס כ"ו) תרגומו ויהון לאות, וטעמו עונש הנפלא הנעשה בעדת קרח הוא אות וסימן לכל הממרה בו ית', ומעיקר הוראה זו ישמש שרש נס לכל דבר שהמכוון בו היותו לאות וסימן, הדגל שהוא אות וסימן למחנה ללכת אחריו נקרא נס, ונשא נס לגוים; המפה אשר בכלונס הספינה שהוא אות וסימן לפניית צדדי הרוחות יקרא נס, בל פרשו נס; ממעשה הנפלא אשר יורה על מעלת האיש אמר במשיח ה' (ישעיה א') עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו, כי מעשיו הנפלאים יהיו אות וסימן לכל באי עולם עד שידעו אמתותו; וגם אהבת ה' הנפלאה אשר הראה אברהם במעשה זה (בזמן השלילה כאשר יבא לפנינו) הוא אות וסימן לכל דורות הבאים עד היכן תגיע היכולת באדם להתנשא ולהתרומם במדרגת אהבת ה'; ולפי זה יתורגם: נסה את אברהם:

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק ג

(ג) וישכם, ויחבש וגו'. להורות הפלגת זריזות הזקן בן קל"ז שנים, וזהו עיקר גבורתו של אברהם בזה הענין, ואין עיקר נסיון העקדה בלקחו את בנו ובהעלתו לעולה, כי אין זה דבר ראוי להפליגו, אבל אברהם לא די שעשה את המצוה הנה עשה כל אלה בשמחה ובזריזות ובחשק נמרץ, ולכן למדו רבותינו מזה המקרא מכאן שזריזים מקדימים למצוה, וכ"א בתנחומא אברהם אברהם למה ב' פעמים לפי שהיה ממהר לשחטו, ואין לך דבר שיורה על השמחה כמו הזריזות (מצאתי):

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק ז

(ד) ביום השלישי וגו'. גם בזה הודיעה התורה החשק הנמרץ שהיה לו לזקן המופלג לקיים מצות הש"י שלא בלבד בעת הצווי כ"א גם אחר שעברו כבר ג' ימים עדיין לא נתקרה בלבו חשקו וחפצו הנמרץ למלא את דבר ה', כי היה רואה ומביט מרחוק בכל פסיעה ופסיעה בשמחה גדולה ובחשק נמרץ אל מקום מלאת החפץ, לכן היה רואה את המקום אף שהיה מרחוק, כדרך הולך אל עיר אשר שם מקום חפצו שיראה ויביט בכלים מכלים שונים לאמר מתי אזכה לראות אף ראש המגדל אשר בתוך העיר (מצאתי).

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק י

(ו) וישלח אברהם את ידו. יורה בזה דלקיחת המאכלת לא היתה בעצלות ושפלות ידים כעושה דבר דלא ניחא ליה, אבל בזריזות גדולה כמי שפושט ידו לקחת דבר שחשקה נפשו בו, וכמו שהעיד הכתוב על זריזותו כל שלשת הימים. ככה גם ברגע אחרונה העיד הכתוב שלא היה בכח טבע רחמי האב על בנו להחליש אהבתו בגמרה של מצוה, ולעבוד עבודת הקדש בשחיטת בנו בזריזות נפלאה. כי לשון שליחות יורה על הזריזות, לכן השגת הקנינים שמשדלים אחריו בזריזותו נקרא משלח ידך (ראה ט"ו יו"ד).

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק יב

(יב) ואל תעש לו מאומה. אחר שאמר אל תשלח ידך למה הוסיף עוד לאמר ואל תעש לו מאומה? ויפה למדונו רבותינו שתוספת מאמר זה יורה לנו שהעליון ית' הבוחן משכיות לבב מצא את לבב אברהם נאמן לפניו במדרגת אהבה גדולה כ"כ עד שהרהר בלבבו על אזהרת אל תשלח ידך, והיתה נפשו משתוקקת בקרבו למלאות צויו הקדום ולהעלות בנו לעולה באחד מן הדרכים האפשריים, לכן הוסיף באזהרתו אל תעש לו מאומה, כמ"ש ברבה על תשלח ידך, אמר אברהם א"כ לחנם באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, א"ל אל תעש לו מאומה, ואמרו עוד, אחר מאמר אל תשלח ידך התחיל אברהם לתמוה ואמר אין דברים הללו אלא דברים של תמיהה, תחלה אמרת קח נא את בנך ועכשי אתה אומר לי אל תשלח ידך, אתמהה? ובמכדרשב"א אמרו צערת דאברהם הוי בשעת דאיתמר לי' אל תשלח ידך אל הנער, חשב דקרבנא לא אשתלים ולמגנא עבר בסדור כלא ובנה מזבח:

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק יג

כי עתה ידעת. הקושיות במקרא זה מפורסמות (א) כי איך יתכן חידוש ידיעה בו ית', כי שלילת ידיעה הוא חסרון והתחדשות הידיעה היא שלמות, ועוד (ב) הא מצות עשה יוצא ממדת אהבה ומצות ל"ת יוצא ממדת היראה (כמ"ש רמב"ן בפ' יתרו בזכור את יום השבת וכ"כ המפרש להרמב"ם ברפ"ב מיסודי התורה), ופעולת אברהם בענין העקידה הוא מ"ע, ואיננה ממדת היראה רק ממדת אהבה והל"ל כי אוהב אלהים אתה, ולא כי ירא אלהים, ועוד (ג) הלא קודם זה עשה אברהם דבר המורה יותר על יראתו, והוא הפלתו בכבשן האש באור כשדים שלא היה בו דבור ה' אליו, ולעקוד את בנו היה מצווה מפיו ית' בבאור, ועוד (ד) למה ייחס הנסיון לאברהם ולא ליצחק שהיה אז בן ל"ז שנה, כי צער יצחק המוסר עצמו למיתה גדול יותר מצער אביו שאינו אלא המביאו אליו, והיה ראוי לייחס פועל זה המשובח ליצחק ולפחות לשניהם גם יחד. והמפרשים יאריכו בזה, ולי עוד מהדיוק (ה) אחר שעיקר מעלת אברהם היה לשמוע בקול ה' ולעשות היפך טבע האב המרחם על בנו, היה ראוי להקדים במאמר מה שעיקר המכוון אליו ולומר "את בנך יחידך לא חשכת", כי עיקר כוונת

האומר ידענו מסדר התיבות המאמר במאמרו, ועוד (ו) למה העמיד בעל הטעמים רביע במלת ידעתי שהוא מפסיקו ממה שאחריו, כי לדעת כל המפרשים מאמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה הוא מאמר אחד, ולא היה ראוי להפסיק ביניהם בטעם. - ונ"ל בזה בהשקפת מעמד אברהם בענין זה בשני זמנים נבדלים, הא' זמן החיוב ר"ל בעוד שמצא אברהם א"ע מחוייב למלאות רצון ית', והשני זמן השלילה ר"ל כאשר בא אליו הצווי ממנו ית' לבלי מלאות מה שהיה חפץ בלבו לעשות, ואין ספק שהשתדלותו בזמן החיוב אשר בו עשה בגבורת לבבו הטהור לכבוש טבע רחמניותו, שלא נכמרו רחמיו על בנו יחידו, יורה על הפלגת שבח חריצותו ומעלת נפשו הנפלאה לכבוש רחמיו תחת רצונו ית', ולבטל טבע חומריותו, עד שמלבד שלא התפעל ממנו בו התנגדיות אל רצונו, אבל נהפך טבע לבו בקרבו שבאהבה רבה ובשמחה עצומה היה מוכן לשרת עבודת הקדש; ועם כל השבח הגדול הזה יראה שלא היה זה עיקר המכוון ממנו ית' בנסיונו אותו, כי כבר הראה פעולה היותר חשובה מזו בענין אור כשדים כמבואר במה שקדם, אמנם עיקר המכוון ממנו ית' בנסיונו אותו צ"ל שהוא כשהיה אברהם במעמד זמן השלילה, כי במעמד זה הראה אברהם גודל אהבתו ודבקותו הנפלאה אליו ית' במדרגה אשר אין למעלה ממנו, כי כאשר באה אליו ההודעה ממנו ית' אל תשלח ידך, אשר צווי השלילה יסכים עם טבע האנושי, והיה מן הראוי שיתעוררו בו מדת רחמים על בנו יחידו ולקבל באהבה הצווי השלילית ואנחנו ראינוהו שלא התפעל מאומה גם בעת השלילה ממדת הרחמנות, אבל התעורר אל ההיפך ממנו, לדמות בנפשו צווי השלילית הזאת לחסרון בחיקו, להיותו נמנע מלעשות נחת רוח לפניו ית', והצטער על שנתעכב מלמלאות צווי הקדום, הנה הראה בזה גודל תוקף אהבתו לה, כי התאזר גם במעמד זה ביתר עוז למלאות צווי הקדום, עד שנתוספה האזהרה אליו אל תעש לו מאומה; ועל האהבה הנפלאה שראה בו בוחן הלבבות בזמן השלילה הזאת אמר כי עתה ידעתי, ר"ל מעלת נפשך הנפלאה אשר אני רואה במשכיות לבבך כעת בזמן שלילת צוויי, מעלה זו אהובה אלי מאד. ידעתי, לשון אהבה וחבה כמו כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו, ומלת עתה, כענין עתה באתי דיהושע שפי', על של עתה באתי, והוא מאמר בפ"ע ואינו מחובר למה שאחריו, ולכן הועמד ברביע שהוא מפסיק גדול: והוסיף לבאר מה הוא שנתהוה העתה הגורם אל החבה היתרה הזאת ואמר "כי ירא אלהים אתה ולא חשכת וגו' ממני", ר"ל במה שהתבוננתי במשכיות לבבך וראיתי שלא נתת שמחה בלבך באמרי אליך אל תשלח ידך, אבל היית מצטער על האזהרה השלילית הזו, עד שהוצרכתי להזהירך אזהרה אחר אזהרה ואל תעש לו מאומה, ויותר היית שמח אם לא היתה מניעה מצדי, הנה בזה נתת אות על דבקות הגמור ואהבה הנפלאה שבלבבך לאלקים, וזהו ולא חשכת וגו' ממני, ר"ל יותר טוב היה בעיניך אם מצדי לא היתה מניעה ולא הייתי מזהירך למנוע; חשכת, איננו פעל עבר ממש, אבל הוא פעל עבר לפי החפץ והרצון והמחשבה, כמו (מקץ מ"ג) לולא התמהמנו כי עתה שבנו; ומלת ממני ר"ל מצדי; ואחרי שמניעתו מלעקוד את בנו היתה שלא לרצונו רק מצד לבלי עבור על אזהרת אל תשלח ואל תעש, והוא בגדר היראה, לכן אמר ירא אלהים ולא אוהב אלהים. ובאמת היראה והאהבה אינם אלא דבר אחד לא שתים, האהבה היא סבת היראה, והיראה היא שלמות האהבה, גדולה ממנה במעלה, כדרך האב עם בנו הקטן שמתירא תמיד שלא יגיע צער ונזק ופגם אליו מן הנפילה, ומה ענין יראתו זאת ומה הסבה אליה? הוי אומר זו האהבה שהוא אוהב אותו, לכן דרכו לירא תמיד פן יקראנו אסון, וזו בעצמו ענין אהבה הגדולה ויראת הרוממות להש"י, כשהוא אוהב את ה' באמת והוא ירא תמיד פן יפגום בכבודו חלילה; ויזכה אליה מי שנכנס לפניו משורת הדין בכל מעשיו, אף על פי שהיה אפשר מצד הדין לפטור עצמו מהם, כי האוהב השלם הוא יירא תמיד מעשות דבר נגד רצון אוהבו, וכמו שאמר החכם, האהבה היא מלאה יראה, לכן ישתדל לעשות לו גדרים וסייגים כדי שלא ליגע במה שלא תהא דעת הנאהב נוחה הימנו: הנה מבואר כי דגל היראה היא גבוה מעל גבוה

על דגל האהבה לכן תארו כאן בשם יראה... וכמה נכון בזה אמרם ז"ל במכדרשב"י (ק"ב א') אברהם אברהם פסיק טעמא בגווייהו, דלאו אברהם בתראה כקדמאה בתראה שלים קדמאה לא שלים. קרי קדמאה בזמן מעמד חיובו, דאע"ג שהשתדל לעשות רצון קונו, מ"מ בזמן מעמד השלילה הראה שלמות יותר ודבקותו בו ית' במדרגה שאין למעלה הימנה.

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק יג

תחת בנו. עיקר הוראת מלת תחת היא מטה במקום הפך מעל, תחת העץ. ומשמש על המטה במדרגת החשיבות, ואתה תרד מטה מטה, תכריע קמי תחתי, ויבוא מלת תחת להוראת מלת במקום ומחיר דבר אחר, תחת הבל, ורוב שימושים בהוראה זו אין השני ממלא את הראשון בכל ענינו רק פחות מעט ממנו אם בכמות אם באיכות, עין תחת עין, שור תחת שור, שהדמים אינם ממלאים חסרון העין, וחסרון השור, כי רוצה אדם בקב שלו, ..והודיע כאן תחת בנו, והיא מעלת אברהם שהצטער אותו צדיק על שלא עלה בידו להעלות את בנו, והוצרך למלאותו במה שלמטה ממנו במדרגה, וטעם תחת, מלוי מקום במקצת, וקרוב לכוונה זו אמרו ברבה, אמר לפניו רבש"ע הוי רואה כאילו הקרבתי את בני יצחק תחלה, ואח"כ הקרבתי את האיל הזה תחתי.

הכתב והקבלה בראשית פרק כב פסוק יד

(יד) בהר ה' יראה. נ"ל כי מקרא זה כולו יורה על טוהר נפשו ומעלתו הגדולה, כי התכוין בזה להכניע מדת נפשו לבלתי ירום לבבו להתגאות מבשורה הגדולה שנתבשר בה להודיעו, עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, וזה, כמו שהחכמה והגבורה והעושר הם סבות טבעיות לרוממות לב האדם וגאותו, ככה השבח והתהלה גורמים אל האדם המפואר בהם רוממות לב וגאווה; וכמו שישנן לאיש המשכיל על דרכיו שתי סבות אשר בהן יכניע את לבבו לבלי ירום מן החכמה והגבורה והעושר, אותן שתי סבות בעצמן הן כלי תשמיש בידי איש המעלה בל יתרומם לבבו בקרבו מן התהלה והשבח שמיחסים בני אדם אליו; ושם שתי סבות הנכבדות האלה שהן כלי יקר בידי אדם הן, האחת סבה מוקדמת, והב' סבה מאוחרת, הסבה המוקדמת היא שמשער בנפשו כי מעלות האלה מתת אלהים הנה, כי הוא יהיב חכמה לחכימין, והוא אשר נתן אליו הכח לעשות חיל ועושר, ואיך יתפאר האדם במה שהיא מתנה בידו בתורת חסד וחנינה; והסבה המאוחרת היא בהעלותו על דעתו השתנות והתחלפות הדברים, כי כמעט קט יאבד העושר בענין רע, יחלשו כחי טבעו ויבער האדם מדעת, ואבדה חכמתו, כי גם רגע אחת אינו בטוח במעלות אלה, כי לא לעולם חוסן, רגע זו ישנן בידו וברגע אחרת חלפו ועברו ואין בידו מאומה מהם; כן האדם המעולה שהגיע אל המדרגה העליונה שעומדים בה עובדי ה' באמת, וזכה אל המעלה הנפלאה להיות עומד תמיד לפני ה' עד שיראת ה' הטהורה שולטת בלבבו, צריך להשמר מאד לבלי הלכד ברשת הגאווה והגאון בראותו בני אדם סביביו כולם עובדי חומר משועבדים אל יצר לבם הרע, אף שבעיניו יראה פחיתותם ובלבבו יבין מעלתו עליהם, בכל זאת לא יתגדל בעיניו ולא יתרומם בלבבו, כי יאמר אף שהבחירה נתונה בידי אדם לבחור ברע כמו בטוב, עד שמצדה יש מקום אל השכר והעונש, הנה אחרי שבחירתו בטוב לא היתה בידי אדם לבד, כי הייתי נצרך תמיד לעזר האלהים המסייע תמיד לכל הבא להטהר לפניו, וביותר הידיעה האלהית המוקדמת היתה סבה הגורמת לבחירתי, ובחירתי בטוב איננה רק גמר והשלמה אל ההכנה הנפשית אשר בי מידיעה האלהית המוקדמת. ואם בחירתי בטוב איננה רק מחסד אלהי עלי, עד שמצדה אין תקוה אל השכר, כי גם זה אינו רק מצד חסדו, כאמור ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי עבודתי בעצמה היא שכרי, והעבודה האמתית ע"מ שלא לקבל פרס היא; הנה בזה יש לו לאדם המעולה סבה מוקדמת, בל יתרומם על הנשארים, כי יכניע

את מעלתו שאינה מעלה עצמית רק תלויה בידי היוצר כל, ובחסדו הגדול לבחרו בטוב; וגם סבה מאוחרת גורמת ההכנעה בלב העובד האמתי, כי תמיד יראתו על פניו ודאגה בלבבו אם יראת ה' הטהורה תעמוד בו לעד כל ימי חייו, כי יצר לב האדם רע מנעוריו תמיד כל היום יגור בו מלחמות, ואיזה הוא הגבור הכובש את יצרו תמיד, וכאמרם אל תאמין בעצמך עד יום מותך; והנה אברהם בשמעו הבשורה האלקית שהודיעתו שכבר נתעלה ונתרומם אל המדרגה הנפלאה לאמר אליו, ידעתי כי ירא אלהי אתה, ירא לנפשו פן יתרומם לבו בקרבו מן התהלה והשבח הלזה, לכן לקח עצה הטהורה בנפשו להכניע בו את לבבו, והיא הסבה המוקדמת, רצוני הידיעה האלהית שהיא הגורמת אל השגת מעלה זו, לכן אמר ה' יראה, ויד ה' עשתה זאת במה שראה מקודם עלותי למעלה זו, ואין בידי טובי; וקרא את שם המקום ההוא בשם ה' יראה, להיות המקום תמיד אות וסימן לפניו בלתי יתרומם לבבו בקרבו. ולהחזיק ההכנעה תוך משכיות לבבו תפש גם הסבה המאוחרת הגורמת ההכנעה, והיא שאין ראוי לאדם המעלה להאמין בעצמו עד יום מותו, ואין מקום על השבח והתהלה למעלות נפשיות כ"ז היותו בעולם הגשמי עולם התמורה וההשתנות, רק אחר היותו בגבהי מרומים אחר שישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים בעולם האמת, שאין שם מקום אל ההשתנות והתמורה, שם יש מקום אל תהלת המעלות הנפשיות, עז"א אשר יאמר היום, ירצה הבשורה הנפלאה שנתבשרתי בה כעת, איננה ראויה לבשרני בה רק בעת שאין עוד חששה לנפילת המדרגה, והוא כשתהיה הנפש שם בהר מרום ה' הר ה', הוא כנוי לחיי עוה"ב כמ"ש הרמב"ם פ"ח מתשובה ה"ד.